

Genealogie rodu z Otěšic, který nosil ve znaku ostruhu, je dosud nezpracovaná a značně nejasná. Jednotliví členové rodu Bohušů z Otěšic, kteří měli v oblíbené osobní jméno Bohuslav, jsou v historických pramenech prakticky nerozlišitelní. Snad právě tímto směrem by se měl ubírat výzkum historických pramenů, který by potvrdil naše předpoklady týkající se důvodů likvidace osvračínského hradu.

Na základě archeologického výzkumu známe dnes skutečnou podobu osvračínského hradu zbavenou nánosů vybájených představ a hypotetických předpokladů stejně jako jeho tragický konec. Tyto zásadní informace byly získány plošně poměrně malým archeologickým výzkumem. Z kulturních vrstev, které interiér paláce obsahoval, bylo prokopáno pouze 5 m², to je sotva 6 % vnitřní plochy stavby. Po výzkumu byly sondy zasypány a terén uveden do původního stavu. Archeologické nálezy jsou uloženy v ARÚ AV ČR Praha.

Zdeněk Procházka: Archäologische Forschung der Burg Osvračín

Die Reste der nur wenig bekannten Burg Osvračín liegen in Westböhmen, nahe der Stadt Staňkov, im Bezirk Domažlice. Die kleine Burg stand auf einem steilen Bergsporn über dem gleichnamigen Dorf. Die Relikte des Herrnsitzes bilden heute nur noch die Erdbefestigungen, bestehend aus dem tiefen Graben rund um den Burgkern der ehemaligen Burg und einem seichten Graben um die Vorburg. Über die eigentliche Fortifikation gab es verschiedene Deutungen, die alle insgesamt fehlerhaft waren, wie die archäologische Untersuchung in den Jahren 1997–1998 erwies. Die Untersuchung konzentrierte sich auf den Kern der Burg, in dem insgesamt 9 Sonden (I–IX) angelegt wurden. In diesen zeigten sich Reste eines rechteckigen Palas mit Abmessungen von 18 x 14 m, der durch eine Querwand in zwei gleiche Räume geteilt war. Die Destructionsschichten, die das Interieur des Baus füllten, erreichten die Tiefe von bis 5,30 m. Die Südwand des Palas, dessen Mauerwerk bis in die Bodenhöhe des ersten Stockwerkes erhalten war, enthielt ein erhaltenes Schießschartenfensterchen (siehe Abb. 5, 6).

Die ganze Untersuchung ergab eine markant geringe Anzahl von archäologischen Funden und dies führt uns zu der Annahme, daß die jüngere Bauphase der Burg mit dem Palas nur eine kurze Dauer haben konnte. Eine größere Menge des archäologischen Materials bot lediglich die Sonde VII B. Ihre Kulturschichten 3–6 bestanden aus gebrannter Schmiererde, die vor allem von keramischen Bruchstücken durchsetzt war, die in die erste Hälfte des 15. Jahrhunderts datierbar sind (Abb. 11). Das Vorkommen einer Menge von Militärien beweist, daß der Brand, der die Existenz des Lebens auf der Burg abschloß, kein Zufall war. Es handelte sich um eine Eroberung mit einem nachfolgenden Brand und Verfall der Burg, der wahrscheinlich in den Jahren um 1422 oder 1431 verlief, also in einer Zeit, in der die Hussiten die naheliegende Siedlung Horšovský Týn belagerten. Die Burg besaß damals ihr Gegner Bohuš von Ošetic und Osvračín wurde offensichtlich zum Ziel einer ihrer kriegerischen Aktionen.

In der Schichte 7 der Sonde VII B, in der die Fundamente des Palas eingetieft waren, wurde die Keramik eines älteren Zeithorizontes gefunden, die um die Mitte des 13. Jahrhunderts datiert wird. In dieser Zeit stand hier eine ältere, wahrscheinlich hölzerne Burg, deren Existenz wir mit Zdeslav von Osvračín verbinden können, der sich bereits im Jahre 1289 nach der Ortschaft schrieb. Mit ihrem Bau, dem doppelräumigen von der Umfassungsmauer umgebenen Palas, erinnert die Burg in Osvračín eher an eine geräumige Feste. Das belegt auch das Bild 21 mit den analogen Grundrissen der naheliegenden Festen.

Prameny a literatura:

- Anderle, J. – Procházka, Z. – Švábek, V. 1984: Dolany. Ročenka Klubu Augusta Sedláčka, 73–83.
Blobner, A. 1912: Strojopis českého překladu z německého rukopisu uloženého v Okresním muzeu v Tachově, překlad provedl v r. 1992 Dr. G. Hofmann.
Durdík, T. – Procházka, Z. 1982: Osvračín hrad. Výzkumy v Čechách 1978–1979, Praha, 88.
Procházka, Z. 1982: Osvračín – hrad, tvrz, zámek. Z Chodského hradu. Domažlice, 37–42.
Procházka, Z. 1983: O tvrz v Úsilově. Domažlice.
Procházka, Z. – Úlovec, J. 1988: Hrad, zámek a tvrz okresu Tachov I. Plzeň.
Procházka, Z. – Zemanová, M. 1988: Rýzmbek. Plzeň.
Procházka, Z. 1991: Postavení hradu na Velkém Kouřimě ve vývoji českého hradního stavitelství. Castellologica bohemica 2, 67–87.
Procházka, Z. 1997: Tachov město, historicko-turistický průvodce č. 8. Domažlice.
Procházka, Z. – Kondrys, A. 1998: Horšovskotýnsko, historicko-turistický průvodce č. 9. Domažlice.
Puchta, J. 1868: Památky archeologické a místopisné VIII, 151–152.
Sedláček, A. 1893: Hrad, zámek a tvrz Království českého IX. Praha, 120–122.

Zvířecí kosti z výzkumu na hradě Osvračín

René Kyselý

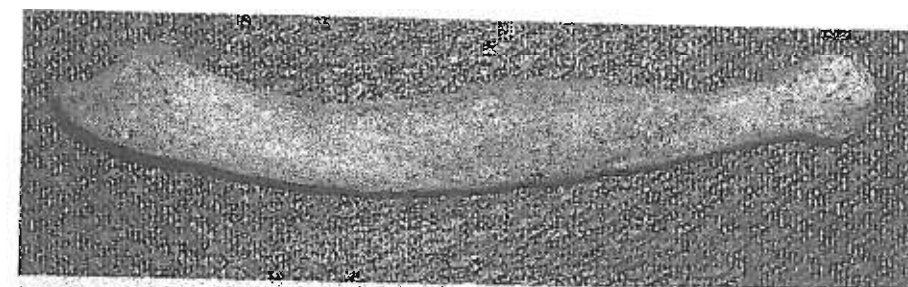
V rámci výzkumu na hradě Osvračín (výzkum: PhDr. T. Durdík, DrSc. – Z. Procházka, 1997, 1998) byl analyzován soubor zvířecích kostí čítající 100 položek. Tento soubor pochází ze sondy VII B z vrstev 3, 4, 7, což jsou v rámci výzkumu jediné kosti obsahující kontexty. Materiál je datován do 2. poloviny 13. století až počátku 15. století.

Přehled nálezů

Nálezy se v mnohém liší od standardních souborů z kulturních vrstev středověku. Především je zřejmá druhová bohatost. Na základě celkem 100 kostí nebo jejich fragmentů byly rozpoznány minimálně 4 druhy savců, 8 druhů ptáků a 1 druh žaby. Nejméně je přítomno celkem 22 jedinců obratlovců. Přehled druhů nalezených v jednotlivých vrstvách shrnuje přiložená tabulka (MNI = minimální počty jedinců).

Ve vrstvě 7 byli mezi celkem čtyřmi fragmenty rozpoznáni dva jedinci skotu a jeden jedinec prasete. Naproti tomu dominující složkou ve vrstvách 3 a 4 jsou ptáci, mezi kterými počtem fragmentů, MNI i počtem druhů dominují ptáci divocí nad domácími. Z domácích druhů je v obou vrstvách přítomna slepice a holub, jiné domácí druhy doloženy nejsou. Celkem byli rozlišeni minimálně dva jedinci slepice a čtyři jedinci holuba, z nichž jeden holub je juvenilní. Zajímavá je patologie na loketní kosti slepice z vrstvy 4 (viz foto), která může být důsledkem zlomeniny.

Z divokých druhů ptáků jsou ve vrstvách 3 a 4 přítomni: malý hrabavý pták – zřejmě koroptev polní (pravděpodobně samec) –, bahňák (sluka lesní nebo jiný druh totožné velikosti), kalous ušatý, havran/vrána (z nejméně čtyř jedinců jsou tři juvenilní), kavka obecná a straka obecná. Počtem fragmentů i minimálním počtem jedinců dominují ptáci krkavcovití. Savci jsou ve vrstvách 3 a 4 zastoupeni alespoň jedním juvenilním jedincem zajíce a jedním juvenilním jedincem krysy. Obojživelníci jsou zastoupeni žabou menších rozměrů s krátkou zadní končetinou (snad ropucha).

Obr. 1. Osvračín, sonda VII B, vrstva 4: patologie na loketní kosti slepice. – Abb. 1. Osvračín, Sonde VII B, Schichte 4: Pathologie am Ellbogenknochen einer Henne.

Druh		vrstva 7		vrstva 4		vrstva 3		CELKEM	
		frag.	MNI	frag.	MNI	frag.	MNI	fragmenty	MNI
<i>Bos primigenius f. taurus</i>	skot	3	2					3	2
<i>Sus scrofa f. domestica</i>	prase domácí	1	1					1	1
<i>Lepus europeus</i>	zajíc polní			2	1			2	1
cf. <i>Lepus europeus</i>	? zajíc polní					2	1	2	
<i>Rattus rattus</i>	krysa obecná			1	1			1	1
<i>Gallus gallus f. domestica</i>	slepice			1	1	4	1	5	2
<i>Columba livia f. domestica</i>	holub domácí			5	3	6	2	11	4
cf. <i>Perdix perdix</i>	? koroptev polní					1	1	1	1
cf. <i>Scolopax rusticola</i>	? sluka lesní					1	1	1	1
<i>Asio otus</i>	kalous ušatý			1	1			1	1
<i>Corvus frugilegus/corone</i>	havran/vrána					13	4	13	4
<i>Pica pica</i>	straka obecná			1	1			1	1
<i>Corvus monedula</i>	kavka obecná			3	1	10	2	13	3
<i>Corvidae (Corvus/Pica)</i>	havranovití					4	1	4	
<i>Avis</i>	ptáci			1		39		40	
<i>Anura</i>	žába					1	1	1	1
CELKEM		4	3	15	9	81	14	100	23

Tab. 1. Osvračín (1998), sonda VII B: přehled zvířecích nálezů. – Tab. 1. Osvračín (1998) Sonde VII B - Übersicht der tierischen Funde.

Za důležité zjištění považuji skutečnost, že mezi kostmi domácích ptáků jsou přítomny pouze kosti proximálních částí končetin a trupu – tedy ty kosti, které jsou obsaženy v tradičně předkládaných porcích masa (stehno, křídýlko/prsíčko) a netvoří primární jatečný odpad. Rozdíl mezi slepicí a holubem spočívá ve fragmentárnosti kostí (u holuba na rozdíl od slepice jsou téměř všechny kosti nefragmentované) a dále v tom, že u holuba daleko převládají kosti přední končetiny. Naopak u všech divokých druhů jsou zastoupeny i distální části končetin (tarsometatarsus, karpometakarpus) a spodní čelist, které mohou tvořit primární jatečný odpad. U vrány/havrana jsou navíc tarsometatarsy (= běháky) mnohem méně fragmentované než ostatní kosti a tvoří více než polovinu materiálu tohoto taxonu (sedm z třinácti fragmentů). Je patrné, že v případě divokých druhů ptáků (na rozdíl od domácích) se na stejné místo dostaly anatomické části, které je možno teoreticky považovat za odpadky primárního jatečného zpracování i odpadky od jídelního stolu.

Téměř žádné zářezy ani záseky nebyly na kostech nalezeny, výjimku tvoří distální část vřetenní kosti skotu, kde byl nalezen důkaz příčného odseknutí v úrovni kloubu. Přesto je teoreticky možno všechny nalezené druhy, s výjimkou krysy a žáby, považovat za součást jídelníčku člověka.

Interpretace nálezové situace

Materiál z vrstvy 7 se velmi podobá materiálu z kulturních vrstev jiných souvěkových lokalit. Výše uložená vrstva 4 a vrstva 3 obsahují kostní nálezy, které se od vrstvy 7 i od standardních souborů zcela liší. Je to patrné již z druhového složení souboru (viz tabulka). Tyto rozdíly odpovídají změnám, které byly mezi jednotlivými vrstvami zjištěny na základě terénní situace a archeologických nálezů. Vrstva 7 odpovídá době fungování hradu (2. polovina 13. století), naopak vrstva 4 pochází z období rozboření hradu v době husitských válek a vrstva 3 pochází z období, kdy byl již hrad zničen (14. až počátek 15. století).

Vzhledem k tomu, že některé druhy z vrstev 3 a 4 (kavku, havrana/vránu i holuba) je možno zastihnout na opuštěných budovách, speciálně zříceninách, není vyloučeno, že kosti těchto druhů se sem dostaly bez zásahu člověka. Některé indicie ale naznačují možnost, že zřícenina hradu byla i po rozboření obývána nebo alespoň příležitostně navštěvována (např. tuláky nebo lovci). Indicie pro toto tvrzení jsou: 1) spolu s divokými druhy ptáků byly ve stejných kontextech nalezeny i druhy domácí, 2) v případě domácích ptáků (na rozdíl od divokých)

je nápadná úplná absence anatomických částí představujících jatečný odpad, 3) nepřírozně vysoké zastoupení juvenilních jedinců havrana/vrány a nepřírozně vysoké zastoupení běháků tohoto taxonu, 4) výskyt synantropní krysy, 5) společný výskyt druhů z různých biotopů (les – sluka lesní, kalous ušatý, pole/louka – koroptev polní, zajíc polní).

Zmíněné indicie je možno vysvětlit přítomností člověka, ale může jít i o důsledek činnosti dravého ptáka nebo šelmy (zejména vysoké zastoupení ptáků a absence druhů větší velikosti tomu nasvědčuje).

Podrobná nálezová zpráva, kde je možno získat konkrétnější informace o kostních fragmentech i o výzkumu, je uložena v archivu ARÚ AV Praha.

Za pomoc při určování některých ptačích kostí děkuji velice L. Peškemu a J. Mlíkovskému.

René Kyselý: Tierknochen aus der Forschung auf der Burg Osvračín

Das Ensemble von Tierknochen von der Burg Osvračín (2. Hälfte des 13. bis zum Beginn des 15. Jahrhunderts) wurde analysiert. Die Vertretung der einzelnen Arten zeigt die Tabelle 1. Es wurden prinzipielle Unterschiede zwischen den Materialien aus der Zeit der funktionalen Existenz der Burg (Schicht 7) und den Materialien aus der Zeit ihres Untergangs festgestellt. Die Situation in den Schichten 3 und 4 kann Folge der menschlichen Gegenwart auch nach der Vernichtung der Burg, oder Folge einer Existenz von Raubtieren oder Vögeln sein.